

**A nemzeti hovatartozás regisztrálásának
szlovákiai szabályozása**

**The rules of registration of ethnic identity
in Slovakia**

The difference between the new and the old Data Protection Act is not significant. The new one only gives more details about legal remedies. The former Data Protection Act said that the only way to remedy injuries was to go to court, but the new administrative process counts first on other ways of legal remedies.

I. Nemzeti identitás választása – a kisebbségek definíciója

Szlovákiában sem az alkotmány, sem más törvény nem szabályozza a kisebbségek fogalmát. A Szlovák Alkotmány 12. cikkelye 3. bekezdésében úgy fogalmaz, hogy mindenkinek joga van dönteni nemzeti hovatartozása felől.² A szlovák jogrend két fogalmat ismer: a nemzeti kisebbség és az etnikai csoport fogalmát, de a jogrendben sehol sem ad magyarázatot, mit is ért ezeken. Amellett, hogy a jogrend nem alkalmaz definíciót, nem is alakult ki semmilyen formális gyakorlat a fogalmak használatát illetően. Kivételt ez alól csak a szlovák kormány egy 1991-es határozata képez, amely felsorolja a Szlovákia területén élő 11 kisebbséget.³ Mind ez idáig ez az egyetlen dokumentum, amely valamilyen módon jogilag szabályozza a kisebbséghez való tartozást, illetve a nemzeti identitás választását. Ezenkívül az iskolai törvény 3. paragrafus a biztosítja az anyanyelvi oktatás jogát a cseh, magyar, német, lengyel és ukrán (ruszin) kisebbség számára.⁴ Megemlíthető még a Szlovák Kormány Kisebbségi Tanácsa: benne 11 kisebbség képviselői kaptak helyet: magyaroké, romáké, cseheké, ruszinoké, ukránoké, németeké, lengyeleké, morváké, horvátoké, bolgároké és a zsidóké. Az Európai Regionális és Kisebbségi Nyelvek Chartája 2001-ben a szlovák parlament által ratifikált változata kisebbségi nyelvként regisztrálja a cseh, horvát, magyar, német, lengyel, roma, ruszin és ukrán nyelvet.

A törvényes szabályozás hiánya is hozzájárulhat ahhoz, hogy a szlovák társadalomban a kisebbségi lét időnként identifikációs vitához vezet. Nemcsak a szlovák nacionalista körökben dívik a „magyarul beszélő szlovák” definíció. Legutóbb éppen a Magyar Koalíció Pártja választási eredményeképpen szóba kerülő szlovák házelnöki poszt magyar politikus általi betöltése váltott ki – tudományosnak éppen nem nevezhető – vitát arról, hogy a magyar kisebbség milyen pozíciót foglal el a szlovák társadalomban. Kérdés,

¹ Center for Legal Analyses-Kalligram Foundation. www.cla.sk

² Ústava SR v Druhej hlave Základné práva a slobody v článku 12 ods. 3 uvádza: „Každý má právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti. Zakazuje sa akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu.”

³ Ld. a határozat felsorolását!

⁴ Zákon č. 29/1984 Zb. v znení neskorších predpisov), ktoré zabezpečuje právo na vzdelanie v menšinovom jazyku občanom českej, maďarskej, nemeckej, poľskej a ukrajinskej (rusínskej) národnosti.

hogy politikailag rendkívül kényes, jogilag pedig nagyon igényes – nemzetközi jogban is sok vitát kiváltó és igazából követendő példa nélküli kérdés. Tovább bonyolítják a helyzetet a Szlovákiában élő két legnagyobb kisebbség, a magyarok és romák esetében a kisebbségek mibenlétéről alkotott szakmai elképzelések. Fontos tényezőnek tűnik, hiszen nem biztos, hogy egy esetleges kompromisszum nem jelentene-e visszalépést a mostani szabályozatlan viszonyokhoz képest. Ám a definíció hiánya kétségtől problémát okoz. Mindenesetre a definíció kérdéskörét egy jogi vita keretén belül feltétlenül tisztázni kell a közeljövőben, amelyben éppen a kisebbségi törvény elkészítése játszhat meghatározó szerepet. A kisebbségek hiányzó definíciójára (is) visszavezethető a meglévő állami kisebbségi intézményrendszer jogi háttere. A kormány szinten tevékenykedő kisebbségi intézményeket a szlovák kormány programnyilatkozata hozta létre 1998-ban. E szerint az intézményrendszer nem áll jogi alapon, hanem a mindenkori politikai akarat függvénye. További hátráltató tényező, hogy sem a Kisebbségi Kultúra Főosztálya, sem a Kisebbségi Oktatási Osztály nem rendelkezik önálló döntéshozattal, illetve nincs saját költségvetése. Vagyis nincs törvényes garanciája a kisebbségi döntések érvényre juttatásának, és a kisebbségi hivatalnokok legfontosabb feladata a kisebbségek érdekeinek érvényesítése – személyes kapcsolatokon, vagy politikai nyomásyakorláson keresztül. A kisebbségi intézményrendszer esetében felmerül – magyarországi minta alapján – a kisebbségi önkormányzatok kialakításának kérdése. További megoldás lehetne a meglévő kisebbségi intézményrendszer megerősítése törvénnyel. Több magyar politikus – köztük elsősorban A. Nagy László – fogalmazta meg a kisebbségi önkormányzati rendszer felállításának szükségességét, sőt egy előzetes koncepció is készült, az erről szóló vita azonban szintén várat magára.

II. Belső önrendelkezés

Politikai hovatartozástól függetlenül is kijelenthető, hogy az évtized talán legnagyobb hatását, magyar–magyar intézményes együttműködést elősegíteni igyekvő kezdeményezés a magyar kedvezménytörvény. Bár Szlovákiában a kedvezménytörvény nagy vitát és ellenkezést váltott ki a szlovák politikai körökből, érdekes módon senki sem vitatta, vagy foglalkozott a törvénnyel kapcsolatban az adatgyűjtésről, illetve az identitásválasztás problémaköre sem vetődött fel sem a magyar közösségben, sem a szlovák politikai elitben. A szlovákiai magyarság egyik legfontosabb feladata a tudatos közösségépítés szervezeti feltételeinek megteremtése. Ennek egyik része a társadalmi-politikai hatáskörök elválasztása, illetve a közösség szerkezeti struktúrájának felvázolása. Érdekes adaléknak szolgálhat egyrészt a 2001-es népszámlálás adatainak szociológiai feldolgozása, továbbá a magyar kedvezménytörvény nyújtotta felmérési lehetőségek. Véleményem szerint a magyar igazolványt kérvényezők számából többé-kevésbé felmérhető a politikailag aktív szlovákiai magyarság. Az eddig kérvényezők száma ugyanis 44 ezer körül állapodott meg pár hónappal ezelőtt, 2002. március végéig. Természetesen létezik egy politikailag aktív réteg, amely eleve nem kívánt élni az igazolvány nyújtotta lehetőséggel, másfelől a kérvényezők egy része valóban a kedvezmények miatt nyújtotta be igényét. Aligha tévedhetünk nagyot, ha a politikailag aktív magyarok számát 50 ezerre becsljük. Jelenlegi legnagyobb szervezetünk, az MKP tagsága alig több mint 9 ezer lelket számlál. A számok közötti különbség annyit jelent, hogy a civil, politikai szerveződések nem képesek megszólítani a politikailag aktívak nagy részét. A legfontosabb tényező jelenti egyben a legégetőbb problémát. A fiatal nemzedéket, amelynek közös tulajdonsága az érvényesülni akarás, nem elégíti ki egy befelé forduló, zárt hierarchiában élő kis közösség. A fiatal

generáció törekvéseit általában nem a mindenáron politikai szerephez jutás vágya, hanem a nyitottabb intézményi rendszer működtetése jellemzi. A szlovákiai magyarság intézményes jövője szempontjából a fiatalok bevonása a szellemi-kulturális életbe – modern alapokon működő hálózatok, valamint alternatívák létrehozásával, lehetőségek teremtésével – létszükséglet. Meg kell teremteni a minél nagyobb számú és szervezeten működő hálózatok feltételeit. Bár nemzeti közösségünk egésze szempontjából fontos, de régimódi, valamikori népfrontos jellegű tömegszervezetek (példa a Csemadok) a mai fiatalok számára már nem jelentenek kihívást. Olyan hálózatokat kell számukra létrehozni, amelyekben lehetőséget, vonzerőt, szakmai, társadalmi vagy személyes többletet találhatnak. Az eddigi tapasztalatokból okulva kijelenthetjük: egyfajta lazább, koalíciós forma kialakítása lehetne célszerű. Végeredményben miért ne lehetne létrehozni a mind Vajdaságban, mind Erdélyben létező közösségi tanácsot, amelynek meghatározott hatáskörrel, szervei, feladatai és nem utolsósorban belső választási rendszere van, amely biztosíthatná – egy közösség életében oly fontos – változás lehetőségét? A tanulmány terjedelme nem elégséges egy ilyen közösségi struktúra felvázolására, ám minden bizonnyal érdemes lenne felmérni és összegezni az erdélyi Szövetségi Képviselők Tanácsának, illetve a vajdasági Magyar Nemzeti Tanácsnak eddig felgyülemlett tapasztalatait, illetve további elképzeléseit. Tisztázásra vár az autonómia kérdésének problémája a magyar kisebbség Szlovákiához fűződő viszonyának meghatározásakor. Több mint feltételezés, hogy a szlovák politikai elit – legalábbis rövid távon – nem támogatja a kisebbségi autonómia semmilyen fajtáját. A másik oldalon, a bársonyos forradalom óta nem készült átfogó koncepció/tervezet és nem folyt vita erről a kérdésről sem politikai, sem társadalmi szinten a szlovákiai magyarságon belül. Részben emiatt, részben pedig a szlovák társadalom történelmi okokra⁵ visszavezethető ódzkodása miatt olyan – rövid és középtávú – érdekvédelmi koncepciók kidolgozása szükséges, amelynek elfogadtatása valószínűsíthető. A szlovákiai magyarság egyfajta belső önrendelkezése – saját szervezeti kerettel, megosztott jog- és hatáskörökkel – nem függ a szlovák jogi normától, sem a szlovák többségtől. Egyes egyedül rajtunk múlik, milyen belső rendszert fejlesztünk ki magunk számára. Természetesen minél nagyobb a törvényes garancia a kisebbségi intézményrendszer számára, az annál hatékonyabban működhet. 1989 óta Szlovákiában nem született átfogó autonómia-koncepció, bár az autonómia igénye folyamatosan jelen van társadalmi és politikai szinten. Az 1998-as pártegyesülésig a legtovább az Együttélés jutott: már alapító dokumentumukban jelentkeznek a személyi autonómia, a kisebbségi önkormányzat és a közigazgatási autonómia jegyei.⁶ A „Merre tovább, Csehszlovákia” című 1991-es memorandumban pedig regionális vagy területi autonómiát, illetve a szórványterületen élő magyarok számára kulturális autonómiát vázolt fel. Koncepció vagy konkrét javaslat azonban nem került kidolgozásra. Az MKDM és az MPP elképzelései jobbra oktatási és kulturális autonómiára vonatkoztak, az MKDM megfogalmazott egy keretelképzelést is egy részleteiben azonban nem vázolt kisebbségi autonómia felé.⁷ A leg-

⁵ A két világháború közötti szlovák törekvések célja nem a teljes függetlenség elnyerése, hanem az autonómia volt. Az 1938. október 6-án kiharcolt autonómiát azonban Hitler nyomására az 1939. március 14-én nagy hirtelen kikiáltott ún. Szlovák Állam váltotta fel. A szlovák politikusok által megfogalmazott félélmek (autonómia = elszakadás) többek között erre is visszavezethetők.

⁶ Gerencsér Balázs–Juhász Albin: A kisebbségi autonómiaműködő modellek, magyar elképzelések, p. 146.

⁷ Bővebben lásd Gerencsér–Juhász, p. 146–157.

többre értékelt lépésnek lehet tekinteni az 1994-es komáromi nagygyűlés határozatát, amelyben a három magyar párt és 3500 önkormányzati képviselő tette le a garast egy olyan másodfokú önkormányzati rendszer mellett, amelyben a magyarok többséget alkotnak. Ennek egyenes folytatása a közigazgatási reform folyamán ügyetlenül medializált ún. „Komárom megye” tervezete is. Az autonómia szó helyét az évek folyamán fokozatosan és tudatosan az önkormányzatiság vette át, és ez lett a szlovákiai magyarság önrendelkezésének paradigmája.

A két legfontosabb feladat, amely a szlovákiai magyarság előtt áll, a kisebbségi érdekérvényesítés, valamint a közösségépítés. Bár a két feladat természetesen összefügg, mindkettő speciális tervezést és végrehajtást igényel. A feladatok tervezésének és végrehajtásának bonyolultságát jól jelzi, hogy a végrehajtó szervezetek – Szlovákiában az MKP, míg Romániában az RMDSZ – hasonló problémával küszködnek. Egyrészt amilyen mértékben növelik az elfogadhatóságukat a többségben, úgy távolodnak el az általuk képviselt tömegetől.⁸ Salat Levente tanulmánya szerint ennek oka Romániában az „elködösített tisztázatlanság”, hogy az RMDSZ politikai párt vagy érdekvédelmi ernyőszervezet-e?⁹ Szlovákiában a fentebb már említett párt- és civil szervezeti fejlődés és a személyes összefonódások miatt az MKP ad hoc módon mindkét szerepet birtokolja. Ezzel egyrészt csökkenti a szakmai vita és stratégia fejlesztésének lehetőségét, másrészt gátolja a közösségi feladatok megoldására szakosodott szervezetek fejlődését, illetve stratégiai építkezését. Más képességekre, tudásra, szervezeti struktúrára van szükség egy politikai párt agendájának megszervezésekor és más egy társadalom-közösség összefogásánál. Ez egy szervezet égisze alatt, azzal a személyi összefonódással, amely jelenleg jellemzi a szlovákiai magyarságot, kivitelezhetetlennek tűnik. Szükségesnek látszik szétválasztani a hatásköröket és a feladatokat, és együttműködve, de nem összenőve kezdeni el új alapokon a közösség megerősítését. Ami a kisebbségi jogvédelmet illeti, a Kalligram Alapítvány jogi elemzőközpontjának felmérése szerint¹⁰ a legnagyobb hiányosságot a kisebbségi oktatás és kultúra finanszírozásának politikához kötöttsége, a jogilag nem garantált és elégtelen kisebbségi intézményrendszer, valamint kisebbségi nyelvhasználat jelenti. Ezek a problémák jogi úton változtathatók, de természetesen ehhez politikai akarat és megfelelő jogi megoldás szükségeltetik. Önálló, jogi alapon s nem politikai akaraton alapuló kisebbségi intézményrendszer megteremtése, valamint a kisebbségi kultúra és oktatás finanszírozásának jogi alapokra helyezése olyan keretet nyújtana a szlovákiai magyarságnak, amelyben meggyőződésem szerint biztosított lenne a közösség autonóm fejlődése. Az MKP 2002-es programja legfőbb kisebbségi célként éppen az önálló kisebbségi jogállás megteremtését említi. A program három alapvető pontja: a kisebbségi önkormányzati intézményrendszer kiépítése (a kisebbségi törvény elfogadása, mely rögzíti és bővíti a meglévő kisebbségi intézményrendszert és annak működési szabályait), a kisebbségek nyelvi jogainak a bővítése (a kisebbségi nyelvhasználati törvény továbbfejlesztése az európai nyelvi charta elfogadott rendelkezéseinek értelmében); végül az egyenlő esélyek politikájának megvalósulása (antidiszkriminációs törvény). Ehhez hozzáadható a kisebbségi közművelődés és kultúra szabadságát és önállóságát szorgalmazó programpont, amely a kellő jogi háttér és megfelelő anyagi forrás biztosítását tartja elengedhetetlennek. A közművelődési támogatások rendszerének reformja – ahogy a prog-

⁸ Lásd Salat véleményét az idézet tanulmányban, p. 5.

⁹ Salat, id. tanulmány, p. 6.

¹⁰ A CLA-Kalligram által készített a szlovákiai kisebbségi legiszlatíváról szóló felmérés 2002 őszén jelenik meg.

ram írja – négy pályázható pénzforrásra épülne: a központi-állami, a kerületi, a helyi és a közalapítványi támogatásra.¹¹

III. Adatvédelem

A szlovák alkotmány

A Szlovák Köztársaság Alkotmánya (a 460/1992 Zb. számú törvény a módosítások értelmében) a 12. és a 19. cikkben garantálja a polgárok adatvédelemmel összefüggő jogait. A 12. cikk szerint az emberek szabadok és egyenlők emberi méltóságukban és jogaikban. Az alapvető emberi- és szabadságjogaiktól a polgárokat nem lehet megfosztani, ezek a jogok elvitathatatlanok, nem évülnek el, és nem lehet őket megszüntetni. Az alapvető emberi- és szabadságjogok a Szlovák Köztársaság területén minden embert megilletnek tekintet nélkül nemükre, fajukra, bőrszínükre, nyelvükre és vallásukra, politikai vagy más gondolkodásukra, nemzeti vagy szociális származásukra, nemzetiségi vagy etnikai csoporthoz való tartozásukra, vagyonukra, nemzetségükre vagy más pozíciójukra. Mindenkinek joga van szabadon eldönteni, melyik nemzetiséghez tartozónak vallja magát. Minden olyan tevékenység, mely ez ellen a szabad döntés ellen irányul, és mely az elnemzetietlenítéshez vezet, tilos. Senkinek nem származhat hátránya abból, hogy alapvető emberi- és szabadságjogait érvényesíti.¹² A 19. cikk szerint mindenkinek joga van emberi méltósága, becsülete, jó hírve és neve megőrzésére. Mindenkinek joga van magán- és családi életének védelmére és az ebbe való jogtalan beavatkozások ellen. Mindenki védelmet élvez a saját személyét érintő jogtalan adatgyűjtés, tárolás, nyilvánossághozatal, és más, őt érintő adatfelhasználás ellen.¹³ A 12. cikk értelmében a *mindenki* minden, a Szlovák Köztársaság területén tartózkodó egyént takar, tehát az alapvető emberi- és szabadságjogok nem köthetők egy bizonyos csoportosuláshoz, például az adott ország polgáraihoz, kivétel nélkül minden embert megilletnek.

Az adatvédelemmel bővebben a Szlovák Nemzeti Tanács 428/2002. Z.z. számú, az adatvédelemről szóló törvénye (a továbbiakban csak adatvédelmi törvény) foglalkozik. Ez a törvény nagyon új, 2002. július 3-án fogadta el Szlovákia törvényhozó testülete, és ez év szeptember 1-jén lett hatályos, kivéve a 35. paragrafus második bekezdését, amely majd 2003. december 31-én lép hatályba (ez a paragrafus az Adatvédelmi Hivatal elnökéről, megválasztásáról, hivatalának időtartamáról szól). Az adatvédelmi törvény hatálybalépésével megszüntette az 52/1998. Z.z. a személyes adatok védelméről az információs rendszerekben szóló törvényt, valamint a Szlovák Statisztikai Hivatal 155/1998. Z.z. számú rendeletét a személyes adatokat tartalmazó információs rendszerek regisztrációjának módjáról, formájáról és magáról az eljárásról. Arról, hogy a törvény hogyan működik a gyakorlatban, az eltelt rövid idő miatt – 1 hónap – még sajnos nincs módunkban érdemben szólni, ez az elemzés sokkal inkább a törvény által nyújtott lehetőségeket kívánja elemezni, s főként azt, milyen védelmet biztosít a törvény az olyan adatoknak, mint a kisebbséghez való tartozás. Ezt a törvényt az Európa Parlament és Tanács 95/46/EC irányelveivel összhangban fogadta el a szlovák törvényhozó testület.

¹¹ Az MKP 2002-es választási programját lásd a honlapon.

¹² A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 12. cikkének, első, második, harmadik, negyedik bekezdése.

¹³ A Szlovák Köztársaság Alkotmányának 19. cikkének, első, második, harmadik bekezdése.

Az adatvédelmi törvény Szlovákiában

Az adatvédelmi törvény még 4 részből áll (a továbbiakban törvény). Az első részben találjuk meg a választ arra, mely kérdésekre vonatkozik a törvény (1–2. §), hogyan értelmezzük a törvényben használt fogalmakat (3–4. §). Az első paragrafus első bekezdése szerint az adatvédelmi törvény a természetes személyek személyes adatainak védelmét, az adatfeldolgozás elveit, az adatok biztonságát, az érintett személyek jogainak védelmét, a határon átnyúló információáramlást, az információs rendszerek regisztrációját, és az Adatvédelmi Hivatal (a továbbiakban hivatal) létrehozását, pozícióját és működésének területét szabályozza. A második bekezdés felsorolja, mely személyekre vonatkozik a törvény; ezek a következők: az államigazgatás szervei (pl. járási, kerületi hivatalok); az önkormányzatok szervei (pl. városi hivatal, a megye szervei); más államhatalmi szervek; jogi- és természetes személyek, akik adatfeldolgozással foglalkoznak, az adatfeldolgozás céljából és módjának meghatározásából, valamint személyes adatokat nyújtanak. A második paragrafus első bekezdése szerint e törvény nem vonatkozik azon személyes adatok védelmére, amelyeket a természetes személyek kizárólagosan saját vagy otthoni tevékenységük folytán feldolgoznak. A törvény nem vonatkozik az államigazgatás szerveire és más államigazgatási szervekre akkor, ha az adatfeldolgozás elkerülhetetlen az állam érdekeinek biztosítása érdekében, és ezt az elkerülhetlenséget más törvény szabja meg a törvényben megjelölt területeken (pl. közbiztonság, védelem, büntetőeljárás stb.); ezekben az esetekben a törvényben megjelölt paragrafusok nem alkalmazandók. A harmadik paragrafusban található a személyes adatok törvényes definícióját. Eszerint a **személyes adatok** egy meghatározott vagy meghatározható természetes személy adatai, miközben ez a személy olyan személy, akit közvetlenül vagy közvetett módon meghatározhatunk főleg az általánosan használatos azonosító vagy egy vagy több jellemző vagy jel alapján, amelyek e személy fizikai, fiziológiai, pszichikai, mentális, közgazdasági, kulturális vagy társadalmi identitását alkotják. A definíció lényege: a személyes adat olyan személyhez köthető információ, amely alapján nagy biztonsággal meghatározhatjuk, kiről van szó. A negyedik paragrafus első bekezdésének a) bekezdése határozza meg az **adatfeldolgozás** fogalmát, amely a törvény értelmében minden olyan művelet vagy műveletek összessége, mely a személyes adatokkal függ össze, például a személyes adatok gyűjtése, tárolása, fel- és átdolgozása, keresése, átcsoportosítása, kombinálása, áthelyezése, kihasználása, likvidációja, rendelkezésre bocsátása, a hozzáférhetőség biztosítása, nyilvánosságra hozatala stb. A személyes adatok **rendelkezésre bocsátása** [negyedik paragrafus első bekezdés b) bekezdése] alatt a törvényhozó a személyes adatok kiszolgáltatását érti adatfeldolgozás céljából egy másik jogi személynek, természetes személynek, esetleg külföldi személynek, kivéve az érintett személyt, a saját üzemeltetőt, közvetítőt vagy feljogosított személyt. A **hozzáférhetőség biztosítása** [negyedik paragrafus első bekezdés c) bekezdése] a személyes adatok közzétevése vagy az ezekhez való hozzáférés más jogi személyek, természetes személyek, esetleg külföldi személyek számára, kivéve ugyanazokat a személyeket, mint a rendelkezésre bocsátásnál. A személyes adatok **nyilvánosságra hozatala** [negyedik paragrafus első bekezdés d) bekezdése] alatt a törvény a személyes adatok publikációját, nyilvánossá tételét vagy kibocsátását érti a tömegtájékoztatási eszközök, nyilvános számítógépes hálózatok stb. révén. Ide tartozik az adatok nyilvános kihirdetése, nyilvános jegyzékben való megjelentetése, kiállítása, a hivatali hirdetőtáblákon vagy más nyilvános helyen. Az **érintett személy** az a személy, akinek a személyes adatai feldolgozásra kerülnek (negyedik paragrafus ötödik bekezdés). Az **üzemeltető** (negyedik paragrafus második bekezdés) a törvény sze-

rint olyan államigazgatási szerv, önkormányzati szerv, más államhatalmi szerv, más jogi személy vagy természetes személy, amely meghatározza az adatfeldolgozás célját és módját. Ha az adatfeldolgozás célját és módját egy különálló, ettől a törvénytől különböző törvény határozza meg, az ebben a következő törvényben említett szerv is üzemeltetőnek minősül. A **közvetítő** (negyedik paragrafus harmadik bekezdés) olyan államigazgatási szerv, önkormányzati szerv, más államhatalmi szerv, más jogi vagy természetes személy, aki az üzemeltető nevében feldolgozza a személyes adatokat. A törvény ezeken a fogalmakon kívül meghatározza még, hogy mi az információs rendszer, a személyes adatok likvidációja és az adatfeldolgozás célja, az érintett személy beleegyezése, a határon átnyúló információáramlás, az anonimizált adat, cím, általánosan használt azonosító, biometrikus adat, feljogosított személy, felhasználó. A törvény második része a személyes adatok feldolgozása során fellépő jogokról, kötelezettségekről és felelősségről szól. A törvény ötödik paragrafusa értelmében a személyes adatokat csak az üzemeltető és a közvetítő dolgozhatja fel. A közvetítő csak az üzemeltetővel kötött írás szerződéssel vagy meghatalmazással összhangban dolgozhatja fel a személyes adatokat. Az üzemeltetőnek kötelessége úgy kiválasztani a közvetítőt, hogy az minden tekintetben alkalmas legyen a feladatra, különleges figyelemmel az érintett személyek jogaira és a jog által védett érdekeikre. Ha az üzemeltető csak az adatok megszerzése után bízta meg a közvetítőt, vagy az adatok feldolgozását más közvetítő vette át, az üzemeltető köteles a lehető leggyorsabban, legkésőbb 3 hónapon belül erről tájékoztatni az érintett személyt. Közvetítő és üzemeltető csak olyan személy lehet, aki állandó lakhellyel/székhellyel rendelkezik a Szlovák Köztársaság területén.¹⁴ Ha az adatfeldolgozás célját nem határozza meg külön törvény, akkor ez a kötelesség az üzemeltetőre hárul, akárcsak annak biztosítása, hogy ne kerüljön feldolgozásra olyan személyes adat, amely terjedelmében vagy tartalmában nem egyeztethető össze az adott céllal, vagy már nem aktuális. Az adatfeldolgozás célját világosan kell meghatározni; ez a cél nem ütközhet törvénybe. Az érintett személytől csak olyan adatok kérhetők, amelyek feltétlenül szükségesek az adatfeldolgozás céljának eléréséhez. Ezekhez az adatokhoz csak akkor csatlakozhat más, az érintett személytől már korábban megszerzett, a céllal összefüggő adatok, ha az érintett személy ehhez írásos beleegyezését adja. Ezt a beleegyezést sem a közvetítő, sem az üzemeltető nem kényszerítheti ki. Arról, hogy az adatok aktuálisak-e, összefüggnek-e az adott céllal, az Adatvédelmi Hivatal hivatott dönteni.¹⁵ A személyes adatokat csak az érintett személy beleegyezésével lehet feldolgozni. Az üzemeltetőnek kötelessége ezt a beleegyezést oly formában, módon megszerezni, hogy a későbbiekben ez bizonyító erővel bírjon. A törvény meghatározza azt is, mit kell tartalmaznia egy ilyen beleegyezésnek, ez a felsorolás viszont nem kötelező érvényű, kivéve azt a mondatot, amely kimondja, hogy az beleegyezés, amelyet az érintett személy nem látott el kézzel írt, érvénytelen. Aláírásként kezelendő az elektronikus aláírás is. Nem szükséges a beleegyezés akkor, ha a személyes adatok feldolgozására külön törvény érvényes, és ez meghatározza a személyes adatok jegyzékét, a feldolgozás célját, az adatgyűjtés feltételeit és az érintett személyeket. Az érintett személy beleegyezésére akkor sincs szükség, ha adatai csak statisztikai célokat szolgálnak; ha csak az érintett személyek keresztlé- és vezetéknevéről, titulusáról, címéről van szó, és nem lehetséges más, e személyhez kap-

¹⁴ Az adatvédelmi törvény ötödik paragrafusának első, második, harmadik, negyedik, ötödik bekezdése.

¹⁵ Az adatvédelmi törvény hatodik paragrafusának első, második, negyedik, ötödik bekezdése.

csolódó adatot a többihez hozzácsatolni, és ezek az adatok kifejezetten azt a célt szolgálják, hogy az üzemeltető levelezés útján kapcsolatot tartson fent az érintettel; ha az érintett személy beleegyezését nem lehet megszerezni amiatt, mert az érintett személynek nincs jogi cselekvőképessége, vagy nem képes beleegyezését adni, és a személyes adatok feldolgozása az érintett személy életbevágóan fontos jogi érdekeit szolgálja; továbbá ha már közzétett adatok kerülnek feldolgozásra; valamint ha a személyes adatokhoz való hozzáférésre vagy az adatok rendelkezésre bocsátására nincs lehetőség, és az adatfeldolgozás csak művészi, tudományos, irodalmi vagy történelmi célokat szolgál vagy a nyilvánosság informálását, és az adatfeldolgozást olyan üzemeltető viszi végbe, amelynek ez tevékenysége tárgyát képezi. Az érintett személytől eltérő személy csak akkor adhatja meg az érintett személy személyes adatait, ha abba az érintett személy írásban beleegyezett. Az érintett személy feldolgozott adatait csak az ő írásos engedélyével lehet nyilvánosságra hozni, hozzáférhetővé tenni, rendelkezésre bocsátani. Kivételt képez az az eset, ha erre a büntetőeljáráásban részt vevő szervezetnek van szükségük, továbbá ha ezt külön törvény határozza meg. A törvényhozó gondolt arra az esetre is, ha az érintett személynek nincs jogi cselekvőképessége vagy halott; ezekben az esetekben az engedélyt a törvényes képviselő, illetve a halotthoz közel álló személy¹⁶ (pl. volt házastárs, élettárs, szülő, gyermek, testvér stb.) adhatja meg.¹⁷ A személyes adatok speciális kategóriáit a törvény nyolcadik paragrafusában találjuk. Ezek olyan személyes adatok, amelyek az egyén faji vagy etnikai hovatartozását, politikai gondolkodását, vallását, világnézetét, politikai pártokban vagy mozgalmakban való tagságát, szakszervezeti tagságát, egészségi állapotát, nemi életét fedik fel. Az ilyen adatok feldolgozása tilos. A személyes adatok feldolgozásánál csak akkor lehet felhasználni az általános azonosítót (az egyén születési számát), ha ez a cél érdekében elkerülhetetlen. Más azonosító feldolgozása, amelynek alapján meg lehet határozni az érintett személyt, és amely magában hordozza az érintett személy jellemzőit, tilos. Az olyan adatokat, amelyek arról tanúskodnak, hogy az érintett személy megszegte-e a törvényt a büntető-, közigazgatás- vagy a polgárjog és a büntetés-végrehajtás terén, csak azok dolgozhatják fel, akiknek ezt külön törvény engedélyezi. Az érintett személy biometrikus adatait, tehát pl. az ujjlenyomatát, DNS-ét, csak külön törvényi felhatalmazás birtokában lehet feldolgozni, ha ez az üzemeltetőnek külön törvényből fakadó kötelezettsége, vagy a feldolgozáshoz írásos beleegyezését adta az érintett. A természetes személyek szellemi állapotával kapcsolatos adatokat csak pszichológus vagy olyan személy dolgozhatja fel, akinek ezt külön törvény engedélyezi.¹⁸ Abban az esetben,

- ha az érintett személy írásos engedéllyel beleegyezett speciális személyi adatai feldolgozásához;
- ha ezt külön törvény határozza meg, mely meghatározza a személyi adatokat, a feldolgozás célját, az adatok megszerzésének módját, az érintett személyek csoportját;
- ha a feldolgozás az érintett személy életbevágóan fontos érdekeit védi, vagy ha az érintettnek nincs jogi cselekvőképessége, és a törvényes képviselő engedélyét nem lehet megszerezni;

¹⁶ A 40/1964 Zb. számú törvény a módosítások értelmében, A Polgárjogi Törvénykönyv 116. paragrafus.

¹⁷ Az adatvédelmi törvény hetedik paragrafusának elsőtől a tizennegyedik bekezdéséig.

¹⁸ Az adatvédelmi törvény nyolcadik paragrafusának elsőtől az ötödik bekezdéséig.

- ha a feldolgozást polgári társulás, alapítvány, non-profit szervezet, politikai párt vagy mozgalom, az állam által elismert egyház viszi véghez, és ezek az adatok csakis tagjaikat érintik, és csakis belső használatra készül;
- ha az érintett személy az adatokat nyilvánosságra hozta, vagy ha jogai gyakorlásához ez elkerülhetetlen;
- ha az adatgyűjtés orvosi célokat szolgál;

nem érvényes az ezen speciális személyi adatokra vonatkozó feldolgozás tilalma. Ha külön törvény zárja ki az érintett személy beleegyezését, az érintett személy írásos engedélye adatai feldolgozásához érvénytelen.¹⁹ A törvény ezenkívül meghatározza az adatgyűjtés módját, likvidációját. Az információs rendszerekbe csakis valós adatok kerülhetnek. Az adatok valóságosságáért az felel, aki megadta őket.²⁰ A második rész második fejezete a személyi adatok biztonságáról szól. Ez a fejezet határozza meg azt, hogyan köteles az üzemeltető és a közvetítő biztosítani a személyes adatok biztonságát. Itt leginkább az információs rendszerek technikai biztosításáról van szó. Az üzemeltető és közvetítő köteles hallgatni azokról az adatokról, amelyeket feldolgoz. Ez a kötelezettség a feldolgozás befejezése után is érvényes. Ezt a kötelezettséget a törvény minden olyan személynek előírja, aki munkája folytán, vagy más módon kapcsolatba kerülhet a személyes adatokkal. A személyes adatok védelmének ellenőrzéséért az üzemeltető felelős.²¹

A második rész harmadik fejezete az érintett személyek jogainak védelméről szól. Eszerint az érintett személynek joga van írásos kérvény útján az üzemeltetőtől

- információt kérni adatai feldolgozásáról;
- pontos információt kérni az üzemeltető forrásairól, akiktől az érintett személyek adatai származnak;
- kérvényezni az érintett személyes adatait, amelyek a feldolgozás tárgyát képezik;
- kérni a helytelen vagy nem aktuális adatok kijavítását;
- kérni az érintett személyét érintő adatok likvidációját, ha azok már céljuknak megfelelően felhasználásra kerültek;
- visszaigényelni a hivatalos iratokat, ha ezek a feldolgozás tárgyát képezték;
- kérni a feldolgozásra kerülő adatok likvidációját, ha azokkal törvényt sértettek.

Az érintett személy ilyen jellegű kérelmeit az üzemeltető köteles ingyenesen, 30 napon belül teljesíteni. Kivételt ez alól csak két esetben lehet tenni; ha az érintett információt kér az üzemeltető forrásairól, vagy azon személyes adatok közlését kéri, melyek feldolgozás tárgyát képezik. Ezekben az esetekben sem lehet viszont az ár magasabb, mint amennyi az üzemeltető valós kiadása az ezzel járó adminisztráció bebiztosítására.

Az érintett személy jogait csak két esetben lehet korlátozni: a hibás adatok kijavításánál és az adatok likvidációjánál, de ezt is csak akkor, ha ezt a korlátozást külön törvény szabja meg, ha veszélybe kerülne az érintett védelme, vagy ezzel más személyek jogai sérülnének. Ha erre sor kerül, az üzemeltető ezt a lehető leggyorsabban közli az érintettel és a hivatallal. Az érintett személy ezenkívül ingyenes írásos kérvényen keresztül kifogásolhatja az üzemeltetőnél azt, hogy:

¹⁹ Az adatvédelmi törvény kilencedik paragrafusának első és második bekezdése.

²⁰ Az adatvédelmi törvény tizedik, tizenegyedik, tizenkettedik, tizenharmadik paragrafusa.

²¹ Az adatvédelmi törvény második részének második fejezete (15–19. §).

- adatai marketing céljából feldolgozásra kerüljenek; ilyen esetben kérheti az őt érintő adatok megsemmisítését;
- vezeték- és keresztnévét, titulusát, címét felhasználják és rendelkezésre bocsátják marketing céljából.

Ha az érintett személy adatai határon kívülre kerülnek, és az üzemeltető ezt csak utólag dönti el, köteles erről tájékoztatni az érintett személyt, valamint felvilágosítani arról, hogy joga van írásban elutasítani személyes adatainak ilyen felhasználását. Az érintett személynek mindig joga van elutasítani személyes adatai felhasználását, feldolgozását, ha ezek külföldre kerülnének, és adatai biztonsága nincs megfelelően biztosítva, kivéve ha ez egy cégen belül történik, kizárólagosan saját, cégen belüli felhasználásra. Ha az érintett személy gyanítja, hogy adatait jogtalanul dolgozzák fel, vélemét tudhatja az Adatvédelmi Hivatallal.²² A törvény foglalkozik a határon átnyúló információáramlással (negyedik fejezet), az ötödik fejezetben az információs rendszerek regisztrációjával, a regisztráció feltételeivel. A harmadik rész az Adatvédelmi Hivatalról, pozíciójáról, hatásköréről, belső elrendezéséről, feladatairól szól. Ezek szerint a Hivatal élén a hivatal elnöke áll, őt követi a Hivatal alelnöke, majd a főfelügyelők és felügyelők következnek. A Hivatal tevékenysége nagyon sokrétű, felöleli az egész államigazgatást az adatvédelem terén. Ami a mi szempontunkból fontos, az a 38. paragrafus első bekezdés f) bekezdése, amely arról szól, hogy a Hivatal az a szerv, mely fogadja és rendezi a panaszokat a személyes adatok védelmének megsértéséről, a h) bekezdése, mely szerint a Hivatal hivatott ellenőrizni az adatfeldolgozást, és a j) bekezdése, amely alapján a Hivatalnak büntett gyanúja esetén joga van beadvánnyal élni a büntetőeljárásban résztvevő szerveknél (ezek a rendőrség, nyomozóhivatal, ügyészség, bíróság). Nem kevésbé fontos a harmadik bekezdés, amely szerint ha a Hivatal olyan információk birtokába jut, amelyek azt a következtetést engedik levonni, hogy a törvény vagy más általános érvényű jogi norma vagy az üzemeltető belső rendelete sérti a természetes személyek alapvető emberi- és szabadságjogait személyes adataik feldolgozása során, a Hivatal elnöke beadvánnyal élhet az illetékes szervnél, és a kérdéses norma változtatását vagy megszüntetését igényelheti mindezekben az esetekben.

Az ellenőrzés folyamata megegyezik a közigazgatási jogban ekkor szokásos eljárással.²³ A harmadik rész harmadik fejezete tartalmazza a jogorvoslás érdekében tett intézkedéseket. E szerint a jogi és természetes személyek jogaik megsértése vagy ennek gyanúja esetében panaszt tehetnek a Hivatalnál. Nem minősül panasznak a saját üzemeltető vagy közvetítő panaszja. A Hivatal a panasz benyújtásától számított 60 napon belül vizsgálja felül és rendezi el a panaszt. A Hivatal elnöke indokolt esetekben ezt az időtartamot az ügynek megfelelően meghosszabbíthatja. Az így megállapított maximális időtartam nem lehet több, mint 6 hónap. Az időtartam meghosszabbításáról a panaszt benyújtó személyt írásban értesíteni kell. A panaszok fogadására és rendezésére, a törvényben említett részeken kívül, a panaszokról szóló törvény érvényes (a 152/1998 Z.z. számú törvény a panaszokról). A Hivatal az ebből a törvényből fakadó jogok és kötelezettségek megsértésének gyanúja esetén felszólítja az üzemeltetőt és a közvetítőt a személyes adatok azonnali blokkolására vagy azon tevékenységük, mely veszélyezteti ezt az

²² Az adatvédelmi törvény huszadik (elsőtől a nyolcadik bekezdésig), huszonegyedik (elsőtől a harmadik bekezdésig), huszonkettedik paragrafusa, továbbá a huszonharmadik paragrafus ötödik bekezdése.

²³ A 71/1967 Zb. számú törvény a közigazgatási eljárásról a módosítások értelmében.

állapotot, ideiglenes felfüggesztésére. A Hivatal törvénysértés esetén rendeletben felszólítja az üzemeltetőt vagy a közvetítőt arra, hogy hagyjon fel azon tevékenységével, mely törvényt sért. Ez ellen a felszólítás ellen az üzemeltető és a közvetítő ellenvetéssel élhet. Az érintett személyek jogainak súlyos megsértése esetén a Hivatal elnöke közzéteheti az üzemeltető vagy a közvetítő nevét, címét, a jogsértés rövid ismertetését.²⁴ A törvénynek ez a része nem zárja ki annak lehetőségét sem, hogy a jogaiban sértett személy polgárjogi peren keresztül éljen jogainak és jogos érdekeinek védelmével.²⁵ Az ilyenkor szokásos eljárást a Polgárjogi perrendtartásról szóló törvény (a 99/1963 Zb. számú törvény a polgárjogi perrendtartásról a módosítások értelmében) tartalmazza. Ennek értelmében a jogaiban sértett személy beadvánnyal élhet, melyben a közigazgatási szerv hatályos döntését és/vagy a döntéshozatali folyamat törvényességét kifogásolja. Olyan döntés ellen, mely nem lépett hatályba, nem lehet jogorvoslatért bírósághoz fordulni, tehát mielőtt a sértett bírósághoz fordulna, ki kell, hogy merítse az összes közigazgatási eljárásban lehetséges eszközt, mely a döntés/folyamat megváltoztatásához vezet. A beadványt az utolsó fokon lévő közigazgatási szerv döntésének kézbesítése után számított két hónapon belül kell beadni. Ha a bíróság úgy határozott, hogy a beadvány megfelel a törvényben előírt követelményeknek, az ügy kivizsgálása után úgy dönthet, hogy a közigazgatási szerv helyesen járt el; ilyen esetben a beadványt elutasítja. Ha a közigazgatási szerv döntése jogilag helytelennek minősül, vagy a döntés nincs összhangban az iratokban leírt állapottal, vagy a közigazgatási szerv nem elég alaposan járt el az ügyben, és az így szerzett ismeretek nem bizonyultak elégségesnek a döntéshozatalhoz, vagy a közigazgatási szerv döntése érthetetlen és értelmezhetetlen, a bíróság megszüntetheti a közigazgatási szerv döntését, szükség szerint az elsőfokút is, azzal, hogy visszaadja az ügyet a közigazgatási szervnek, és új eljárást rendel el. A közigazgatási szervek kötelesek a bíróság jogi álláspontját követni az új eljárásában. A bíróság döntése ellen fellebbezésnek helye nincs, kivéve a Legfelső Bíróságon tett különleges fellebbezést.²⁶ 2003. január elsejétől e téren új törvénymódosítás lép hatályba (a 424/2000 Z.z. módosítás), mely pontosítja azokat a közigazgatási jogi ügyeket, melyekben bírósághoz lehet fordulni jogorvoslatért, az ilyen ügyekben a bizonyítás folyamatát, továbbá mely bírósági döntés ellen lehet/nem lehet fellebbezni stb. A harmadik rész negyedik fejezete a szankciókról szól. Az ötödik részben találjuk a törvény hatályba lépésének idejét, továbbá azt, mely törvényeket változtatja ill. szünteti meg. A törvényre általánosan érvényesek a közigazgatási eljárásról szóló törvény jogi normái, kivéve, ha ez a törvény kimondottan nem zárja ki ezek alkalmazását. Ezen esetek felsorolását az 51. paragrafus második bekezdése tartalmazza. E törvény hatálybalépésével az adatbiztos a Hivatal elnöke lett.²⁷ A törvény több helyen is utal a Polgárjogi Törvénykönyv (a továbbiakban Ptk.) személyiségvédelméről szóló paragrafusaira, például a személyes adatok nyilvánosságra hozatalánál. Eszerint a természetes személy személyisége védelmet élvez, főleg ami életét, egészségét, tisztességét, emberi méltóságát, magánéletét, jó hírnevét és megnyilatkozásait illeti. Ez a felsorolás nem végleges, a törvényhozó nem zár ki más, személyiséget érintő területeket. A személyiségvédelem a Ptk. szerint csak természetes személyekre vonatkozik. A személyiség védelmével kapcsolatban a sajtóról szó-

²⁴ Az adatvédelmi törvény 45., 46., 48. paragrafusa.

²⁵ Az adatvédelmi törvény 47. paragrafusa.

²⁶ A 99/1963 Zb. számú törvény a polgárjogi perrendtartásról a módosítások értelmében, 247–250k. paragrafusai.

²⁷ Az adatvédelmi törvény 51. paragrafusa.

ló, 81/1966 Zb. számú törvény a módosítások értelmében is tartalmaz utalásokat a 19. és 20. paragrafusaiiban. Ha valaki személyiségi jogaiban sérülne, joga van a jogsértő állapot megszüntetésére, a következmények elsimítására és megfelelő elégtételre vagy egy esetleges kártérítésre, melynek összegét az okozott kárral összhangban a bíróság állapítja meg. A természetes személy személyiségi jogait halála esetén legközelebbi hozzátartozói (házastárs, gyermek, szülő) védhetik. Aki más személyiségjogait sérti, felelős az ezzel járó károkért.²⁸ Az új adatvédelmi törvény és a régi közt nincs túlzottan nagy eltérés, az új csupán bővebben tárgyalja a jogorvoslatok lehetőségét. Míg a régi törvény alapján csak bíróság útján lehetett jogorvoslatot nyerni, az új a közigazgatási eljárás összes jogorvoslata után veszi csak számításba a bíróságot. A definíciók lényegében ugyanazok, csak körük néhányal pontosult (pl. mi az a rendelkezésre bocsátás, biometrikus adat, hozzáférhetőség biztosítása), ezzel is a nagyobb biztonságot nyújtva a jogok érvényesítéséhez. Az új törvény több jogot biztosít az érintetteknek, kiforrottabb struktúrát hozott létre a Hivatalon belül és egészében az ellenőrzés területén. Az új törvényben keményebbek a szankciók, és mivel több a jog, logikusan több az ebből fakadó kötelezettség is.

²⁸ A 40/1964 Zb. számú törvény (Polgárjogi Törvénykönyv) a módosítások értelmében, 11., 13., 15. 16. paragrafusai.